

זקנים נפגעים מהקורונה יותר מצעירים אבל זו לא סיבה להרחיק אותם מהחברה

מגפת הקורונה פוגעת בזקנים קשה יותר מאשר בצעירים, לכן נשמעות קריאות ליזום סגר רק על האוכלוסיות הפגיעות. המטרה הרשמית היא להגן עליהם מפני המחלה, אבל המשמעות המעשית היא שהזקנים יהיו מבודדים ומודרים מהחברה יותר מתמיד

גבריאלה ספקטור-מרזל ועירית רגב 29.03.2020 14:23 עודכן ב: 14:26

בשבועיים האחרונים עסקו כלי התקשורת והרשתות החברתיות בסגר שעמד להיות מוטל על ישראל בעקבות התפשטות נגיף הקורונה. אחד הנושאים שצפו מכל עבר היה קריאה להחיל אותו על הזקנים בלבד, כדי למזער את הנזקים הכלכליים והחברתיים של הבידוד הגורף.

אנשים מבוגרים אכן נמצאים בקבוצת סיכון מוגברת מול נגיף הקורונה, כפי שמראים אחוזי התמותה הגדולים בקרבם לעומת אלה של צעירים. העובדה הזו היתה ידועה כבר מראשית התפשטות הנגיף. כתוצאה מכך, עוד לפני שנסגרו בתי הספר, הגנים ומרבית מקומות העבודה, נעלו את שעריהם רבים מבתי האבות ובתי הדיור המוגן אפילו בפני בני המשפחות של הדיירים, וההנחיה בקהילה היתה "לחבק את סבא וסבתא מרחוק".

בידוד הזקנים על ידי בני משפחה, שכנים וחברים, שנעשה תחילה באופן וולונטרי במטרה למנוע את הידבקותם בנגיף, הפך עם הטלת הצווים לשעת חירום לבידוד כפוי. כל המסגרות הפורמליות שמספקות שירותים חברתיים למבוגרים, כמו מועדונים ומרכזי יום, נסגרו. כך גם המסגרות הבלתי פורמליות שעד לא מזמן זימנו להם אפשרויות מפגש כמו חדרי כושר, חוגים במתנ"סים, בתי קפה וגינות ציבוריות. ובעיקר, האפשרות להמשיך למלא תפקידים משפחתיים, כמו סבתאות וסבאות, נחסמה בפניהם.

אזרחים ותיקים רבים נותרו בבתיהם ללא שום קשר פיזי עם בני משפחה, נותני שירותים וגורמים בקהילה. הבדידות היא בעיה מטרידה במיוחד אצל מבוגרים, ועוד לפני התפרצות מגפת הקורונה דיווחו כ-27% מהישראלים בני 65-74 וכ-39% מבני ה-75 ומעלה שהם חשים בדידות לעתים קרובות או מדי פעם. עם התמשכות הבידוד אפשר להניח שהמספרים יעלו עוד.

זוהי אפשרות מדאיגה ביותר בגלל ההשלכות החמורות של בדידות בזיקנה: עלייה בדיכאון ובחרדה, האצת ההידרדרות הפיזית והקוגניטיבית, והגדלת התמותה כתוצאה מההידרדרות, מהתזונה הלקויה המאפיינת יותר זקנים בודדים, ומהתאבדות ששיעורה גבוהים יותר בקרב זקנים בודדים.

בידוד הזקנים, גם אם נעשה מכוונות טובות, הוא ביטוי לתופעה מדאיגה - גילנות, אפליה של אדם בשל גילו. הגילנות מאפיינת את כל החברות המערביות, אך בחברה הישראלית היא נוכחת יותר משום שאתוס העלומים המערבי מקבל בה משנה תוקף מהתרבות הצבאית והתרבות הציונית-צברית, המושתתות על הנעורים.

מגפת הקורונה, וליתר דיוק האופן שבו אנו מגיבים כלפיה, עלולה להקצין את התופעה הזו אף יותר. ונוסף על הבידוד שהמבוגרים מצויים בו כבר שבועיים, ככל שמתקדמים לתוך שגרת הקורונה ישנם ביטויים גלויים ובוטים יותר של גילנות.

בחלק מהשיח הציבורי יש סטריאוטיפיזציה של אנשים מבוגרים: לרוב הם מצטיירים כחלשים, מסכנים וחסרי אונים. בעיקר, הם חסרי קול משלהם: "אנחנו, הלא-זקנים, יודעים מה טוב בשבילם". לעתים יש ביטויים של האשמת הקורבן. זה עדיין נעשה באופן מרומז - פה ושם נשמעות אמירות המתארות אותם לא כקרבן המרכזי של המגפה, אלא כאלה שאשמים במחיר הכלכלי והחברתי של ההתמודדות עמו.

בידוד של המבוגרים בלבד הוא אקט גילני קיצוני. לצד דוגמאות בודדות ויוצאות דופן כמו האסקימואים שהשאירו את זקניהם באיגלו, קשה לחשוב על מקבילות בהיסטוריה לבידוד גורף של קבוצת אוכלוסייה שלמה בשל גילה.

הרעיון של בידוד סלקטיבי ממחיש באופן מובהק את שתי המגמות המאפיינות את יחסן של חברות מערביות, ובכללן ישראל, לזקנים: הפרדה (סגרציה) והאחדה (הומוגניזציה). המגמה הראשונה היא הפרדת הזקנים מהלא-זקנים, ה"הם" מה"אנחנו". המגמה המשלימה היא האחדה, שבה אנו מתייחסים לזקנים כאילו היו מקשה אחת ומתעלמים מההבדלים הקיימים ביניהם מבחינת מגדר, תרבות, משאבים כלכליים וחברתיים, מצב פיזי, סגנונות אישיות ועוד.

סגר כזה מבטא באופן בוטה את שתי המגמות: כל המבוגרים נמצאים בסיכון מעצם גילם ולכן ראוי לבודד אותם משאר האוכלוסייה. זו חשיבה שאינה מביאה בחשבון את ההבדלים העצומים ביניהם, למשל בין מי שיש להם מחלות רקע לבין מי שבריא, בין מי שמנהלים סגנון חיים בריא לבין מי שלא, בין מי שמעשנים לבין מי שלא. ולא פחות חשוב מכך – מי עצמאי ומי מוגבל, למי יש משפחה תומכת ומי ערירי. אגב, מעניין מהו הגיל שלפיו יוגדר על מי ייכפה הסגר – האם זה יהיה 60? 70? בדיוק כמו קביעת גיל הפנסיה, קביעה של גיל כלשהו היא שרירותית, והיא ביטוי גילני של הפרדה.

ייתכן שההצעה לסגר סלקטיבי תידחה לא משום שהיא גילנית, אלא פשוט מפני שהיא לא יעילה מבחינת המאבק בהתפשטות נגיף הקורונה. פרופ' איתמר גרוטו, המשנה למנכ"ל משרד הבריאות, דחה את הרעיון והסביר שגם אנשים צעירים לוקים במחלה קשה ומתים מהנגיף, וגם הם חלק ממעגל ההדבקה. עוד אמר שהסגר הסלקטיבי עלול לגרום נזקים נוספים כמו דיכאון והתאבדויות בקרב הזקנים.

מגפת הקורונה מאיימת לפגוע לא רק בבריאותנו ולא רק בכיסנו, אלא גם בסולידריות החברתית שלנו. הסכנות הטמונות בגילנות, בהפרדה ובהאחדה של זקנים צריכות להיות חלק מהשיח הציבורי ולעמוד לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות. בדיוק כמו בתחומים אחרים, גם במקרה זה צריך לחשוב על התקופה שאחרי הקורונה. איזו מין חברה תהיה לנו כשנמגר את המגפה בעוד חודשיים, חצי שנה או שנה? היינו רוצות שזו תהיה חברה סולידרית, שמתייחסת לזקניה כאל בשר מבשרה, ולא חברה מנוכרת ומפוצלת שמגבירה מתיחות ומאבקים גם בזירה הגילית.

ד"ר גבריאלה ספקטור-מרזל וד"ר עירית רגב הן חברות סגל בבית הספר לעבודה סוציאלית, המכללה האקדמית ספיר, וחוקרות בתחום הגרונטולוגיה

